

มาตรการทางกฎหมายในการอนุรักษ์ปูสองแคว
เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอวัดโบสถ์
LEGAL MEASURES TO CONSERVE MEALY CRAB
FOR ECOTOURISM MANAGEMENT OF WAT BOT DISTRICT

สุนนภัสร์ คุ่มจันทร์* และปรัชญา แชมชัย
Sumonpat Kumjan*, and Pruchya Chamchoi

College of Local Management and Development, Pibulsongkram Rajabhat University

*corresponding author e-mail: sumonpatclassroom@gmail.com

บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวของประเทศไทยในปัจจุบันถูกบริหารจัดการด้วยคนท้องถิ่น โดยชุมชนได้พัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งของการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและการป้องกันสิ่งแวดล้อมของชุมชน ตลอดจนเศรษฐกิจของชุมชนที่ยั่งยืน ซึ่งในอำเภอวัดโบสถ์มีปูสองแคว (*Thaipotamon phitsanulok*) เป็นสัตว์ป่าสัญลักษณ์ของพื้นที่ด้านการท่องเที่ยว แต่ยังไม่ได้รับการขานรับสถานะเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง โดยหากพบปูสองแควในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าจะสามารถอาศัยอำนาจการคุ้มครองเชิงพื้นที่ของเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ในการคุ้มครองและอนุรักษ์ ทำให้ยังไม่ครอบคลุมถึงการคุ้มครองและอนุรักษ์พันธุ์ปูสองแควในทุกพื้นที่ ดังนั้นปูสองแควจึงถูกคุกคามนอกพื้นที่ ในการศึกษาครั้งนี้จึงเสนอว่า ควรผลักดันสถานะของปูสองแควให้ขึ้นทะเบียนเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง ประเภทสัตว์ป่าไม่มีกระดูกสันหลังอื่นๆ ตลอดจนควรปรับปรุงกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงควรส่งเสริมให้มีมาตรการทางกฎหมายเรื่องป่าชุมชนและท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจและความภาคภูมิใจในชุมชนท้องถิ่น

คำสำคัญ: กฎหมาย ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อนุรักษ์ ปูสองแคว สิทธิชุมชน

Abstract

Tourism in Thailand might belong to management by each local community. Community base ecotourism development has a tool for biodiversity conservation, environment protection and sustainable community economics. A mealy crab (*Thaipotamon phitsanulok*) is symbolic of tourism in Wat-bot district. The crab is non-protected wildlife but it protected under the Wildlife Reservation and Protection Act, BE 2535 (1992). It also does not cover the protection and conservation of mealy crabs in all areas. Thus, mealy crab was threatened in the non-hunting areas. This study proposes that it must register to be a protected wildlife in other species of vertebrates. In addition, Thai government should improve the related laws and regulations, and also

promote ecotourism that linked with forest conservation and wildlife protection. It is a portrait of the economy, prosperity of the community and local pride.

Keywords: law, ecotourism, reservation, mealy crab, community rights

บทนำ

อำเภอวัดโบสถ์เป็นหนึ่งในเก้าอำเภอของจังหวัดพิษณุโลก โดยได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอ (เดิมเป็นตำบลในอำเภอพรมพิราม) เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2499 ประชาชนมีรายได้ส่วนหนึ่งมาจากธุรกิจการท่องเที่ยว เนื่องจากอำเภอวัดโบสถ์มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมของคนในท้องถิ่นที่หลากหลาย โดยแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญของอำเภอวัดโบสถ์ที่สำคัญมี 2 แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแควและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาน้อย-เขาประดู่ ซึ่งพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแควจะครอบคลุมถึงพื้นที่วนอุทยานแก่งเจ็ดแคว และวนอุทยานภูแดงร้อน มีพื้นที่ประมาณ 163,125 ไร่ หรือ 261 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 4 อำเภอของจังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ วัดโบสถ์ ชาติตระการ นครไทย และวังทอง สภาพป่าโดยทั่วไปประกอบด้วยป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าดิบเขา ป่าดิบแล้ง พรรณไม้ที่สำคัญและมีค่าทางเศรษฐกิจ เช่น สัก มะค่าโมง แดง ประดู่ เป็นต้น จึงเป็นแหล่งอาหารและแหล่งอาศัยของสัตว์ป่า นอกจากนี้ยังมีน้ำตกที่เกิดขึ้นตามลำน้ำแควน้อย จนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ และยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ (Office of National Park, 2015)

ส่วนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาน้อย-เขาประดู่มีพื้นที่กว่า 80,000 ไร่ มีที่ตั้งสำนักงานอยู่ที่บริเวณบ้านปากาย หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านยาง อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก สภาพป่าประกอบด้วยป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และทุ่งหญ้า มีความหลากหลายด้านพันธุ์พืช โดยเฉพาะกลุ่มของดอกกระเจียว จึงทำให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในฤดูกาลดอกกระเจียวบาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาน้อย-เขาประดู่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าที่สำคัญ เนื่องจาก มีการค้นพบปูชนิดใหม่ที่เรียกว่า “ปูสองแคว” (*Thaipotamon phitsanulok*) ส่งผลให้เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอย่างมาก (Phitsanulok Primary Educational Area Office 3, 2010; Tourism Authority of Thailand, 2015)

ปูสองแคว หรือที่เรียกกันในท้องถิ่นว่า ได้แก่ ปูแป้ง หรือปูเปรี้ยว เป็นปูสายพันธุ์ท้องถิ่นไม่สามารถหาพบทั่วไปได้ง่าย มีลักษณะสวยงามสีส้มสดใสผิวดำจากปูที่พบเห็นทั่วไป คือ ขอบใต้ดวงตาของปูจะมีเส้นสีขาวโค้งรับกับลูกตา ก้ามปูมีสีน้ำเงินเข้มตลอดก้าม บางตัวก้ามมีสี เช่น ปลายสุดของก้ามมีสีอ่อนฟ้าคว้นบุหรื โคนก้ามเป็นสีฟ้าอ่อน บางตัวมีก้ามสีเหลือง และก้ามสีส้ม สดใสสวยงาม ส่วนกระดองปูบางตัวมีสีเทา และบางตัวมีสีดำสนิท ขนาดของลำตัวปูประมาณ 5-6 เซนติเมตร กินพืชน้ำและแมลงเป็นอาหาร ออกหากินบนบกในเวลากลางคืนสามารถพบได้ในลำห้วยหรือตามซอกหินที่มีน้ำไหลพื้นเป็นหินและเป็นแหล่งน้ำซับบริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาน้อย-เขาประดู่ และอุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแคว ในเขตอำเภอ วัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก (Phitsanulok Primary Educational Area Office 3, 2010)

ในปัจจุบันยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองและอนุรักษ์ปูสองแควอย่างเหมาะสม จนทำให้เกิดความเสี่ยงในการสูญหายหรือสูญพันธุ์ไปของปูสองแควจากพื้นที่ ส่งผลโดยตรงต่อการท่องเที่ยวที่ต้องอาศัยปูสองแควในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ทำให้ประชาชนในพื้นที่เริ่มตระหนักที่จะ

อนุรักษ์พันธุ์และส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ โดยนำการมีส่วนร่วมของประชาชนมาบูรณาการ เพื่อเป็นการอนุรักษ์พันธุ์ปูสองแควและสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวในเขตอำเภอวัดโบสถ์

งานวิจัยดังกล่าวจึงมุ่งศึกษาการใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อการอนุรักษ์ปูสองแควและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เป็นไปอย่างยั่งยืนและเพื่อให้เป็นต้นแบบในการใช้มาตรการทางกฎหมายในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นโดยผ่านมาตรการทางกฎหมายอันเกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอันสามารถเป็นแบบอย่างให้แก่พื้นที่อื่น ๆ ที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงได้

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษา โดยการศึกษาวิจัยทางเอกสาร (documentary research) เป็นหลัก เป็นการศึกษาข้อมูลกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ประกอบการค้นคว้าเอกสารทางวิชาการในส่วนแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย ตลอดจนข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องกฎหมายในการอนุรักษ์สัตว์ป่าและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งข้อมูลการลงพื้นที่ในเขตอำเภอวัดโบสถ์เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงเพื่อนำมาประกอบเพื่อวิเคราะห์หาข้อสรุปและแนวทางการปรับปรุงกฎหมายต่อไป

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ซึ่งมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ดังนี้

จากการศึกษาปัญหามาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองและอนุรักษ์พันธุ์ปูสองแควดังกล่าว พบว่าพนักงานเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายอย่างเพียงพอและปูสองแคว ยังไม่ได้รับการประกาศให้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง ทำให้พนักงานเจ้าหน้าที่ไม่สามารถใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ในการคุ้มครองและอนุรักษ์ปูสองแควได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้จะมีประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลงวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนพิเศษ 3 ง ประกาศวันที่ 5 มกราคม 2560 โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ได้บรรจุปูสองแควไว้ในบัญชีชนิดสัตว์ป่าท้ายประกาศฉบับดังกล่าว โดยประกาศฉบับนี้ได้กำหนดให้ปูสองแควเป็นสัตว์ป่าที่ห้ามล่าในเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ซึ่งเป็นการคุ้มครองสัตว์ป่าในเชิงพื้นที่เท่านั้น ยังไม่ได้มีการคุ้มครองตัวสัตว์ป่าโดยตรง จึงควรมีการจัดการเพื่อยกระดับการคุ้มครองและอนุรักษ์ปูสองแควให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรจะจัดการให้มีการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อประกาศให้ปูสองแควเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง ประเภทสัตว์ป่าไม่มีกระดูกสันหลังอื่น ๆ เช่นเดียวกับปูเจ้าฟ้า (*Phricotelphusa sirindhom*) ปูทุลกระหม่อม (*Thaipotamon chulabhom*) และปูราชินี (*Thaiphusa sirikit*) เพื่อที่จะได้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง ตามความในมาตรา 5 และมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ซึ่งจะประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวของพื้นที่ต่อไป

นอกจากนั้นหากมีการส่งเสริมเพิ่มเติมข้อมูลการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ในงานอนุกรมวิธาน (taxonomy) ข้อมูลด้านชีววิทยา (biological parameter) ข้อมูลสถานภาพของประชากร (population status) แนวโน้มประชากร (population trends) การแพร่กระจาย (distribution) สถานะแหล่งที่อยู่

อาศัย (habitat availability) แนวโน้มด้านภูมิศาสตร์ (geographic trends) และการคุกคาม (threats) รวมทั้งประโยชน์ทางการค้าและสถานภาพทางกฎหมาย ตามหลักเกณฑ์การกำหนดชื้อชนิดพันธุ์ลงในบัญชีสัตว์ป่าของไชเตสแล้ว กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ที่รับผิดชอบในการดูแลเรื่องสัตว์ป่าสามารถเสนอเรื่องต่อคณะกรรมการไชเตสประจำประเทศไทย เพื่อนำเข้าที่ประชุม คณะกรรมการการค้าสัตว์ (animal committee) ของไชเตส ซึ่งเป็นกรรมการด้านวิชาการที่ตรวจสอบและพิจารณาเพิ่ม-ลดบัญชีสัตว์ป่าที่จะมีการจัดประชุมขึ้นทุก 2 ปี เพื่อพิจารณาเพิ่มปูสองแควเข้าเป็นชนิดพันธุ์สัตว์ป่าในบัญชีไชเตสหมายเลข 1-3 ตามความเหมาะสมต่อไป

นอกจากนั้นการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ควรที่จะทำในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อความทำให้เกิดความยั่งยืนและสอดคล้องกับการอนุรักษ์พันธุ์ปูสองแคว ซึ่งมาตรการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้มีการอธิบายความหมายว่าเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เดินทางเข้าไปในแหล่งธรรมชาติหรือแหล่งวัฒนธรรมโดยไม่รบกวนและทำความเสียหาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้และอนุรักษ์เชิงสังเกตการณ์ โดยแต่การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ยังมีปัญหาหลัก 2 ประการ คือ ประการแรก ปัญหาทางด้านนโยบายที่ไม่ชัดเจนและมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลายหน่วยงานทำให้ซับซ้อนไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประการที่สอง คือ ปัญหาทางด้านกฎหมาย ที่อยู่กระจัดกระจายแทรกอยู่ในพระราชบัญญัติหลายฉบับทำให้การนำไปใช้ทำได้ยาก (Phosi, 2009) จากประเด็นดังกล่าวข้างต้น จึงควรที่จะมีหน่วยงานโดยตรงที่เข้ามารับผิดชอบในเชิงนโยบายและมีการรวบรวมกฎหมายในเรื่องของการท่องเที่ยวเป็นพระราชบัญญัติอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยในการอนุรักษ์พื้นที่นั้นต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมและลักษณะโดยทั่วไปของพื้นที่ประกอบกันไปด้วย โดยมีงานวิจัยที่นำเสนอมาตรการทางกฎหมายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่เกาะเสม็ด ซึ่งมีปัญหาด้านศักยภาพของเกาะเสม็ดที่ไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่มีปริมาณมากได้และการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ รวมถึงยังไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่เท่าที่ควร ทำให้สภาพของเกาะและทรัพยากรธรรมชาติเกิดการเสื่อมโทรมจากมลพิษต่าง ๆ โดยได้นำเสนอการแก้ปัญหาให้ประกาศเป็นเขตพื้นที่ซึ่งใช้มาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และสร้างจิตสำนึกให้กับนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและประชาชน (Prachasri, 2006) โดยต้องคำนึงถึงสิทธิของชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวด้วย (Intapuntee, 2011)

จากงานวิจัยข้างต้นจะเห็นได้ว่าแม้จะมีการศึกษามาตรการทางกฎหมายในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาบ้างแล้ว แต่ยังเป็นการศึกษาในภาพรวมในมุมกว้าง และจะเห็นได้ว่ามาตรการทางกฎหมายในการจัดการพื้นที่ แต่ละพื้นที่มีสภาพปัญหาและลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างกัน รวมทั้งการกระจายตัวของชุมชนโดยรอบก็มีความแตกต่างกันทำให้การจัดการควรจะต้องเลือกให้เหมาะสมกับลักษณะของพื้นที่และชุมชนมากที่สุด งานวิจัยชิ้นนี้จะนำเสนอมาตรการทางกฎหมายในการอนุรักษ์ปูสองแควควบคู่ไปกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเป็นการอนุรักษ์สัตว์หายากในพื้นที่ซึ่งมีชุมชนล้อมรอบ เพื่อหามาตรการทางกฎหมายในการจัดการบริหารพื้นที่ที่เหมาะสมที่สุดรวมทั้งยังมีเรื่องการศึกษาถึงแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยรอบในการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรธรรมชาติเพื่อประโยชน์สูงสุดของชุมชนในการใช้ประโยชน์และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน เพื่อให้เป็นต้นแบบในการใช้มาตรการทางกฎหมายในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าตลอดจนสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับพื้นที่ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

อภิปรายผล

จากการค้นพบปูสายพันธุ์ใหม่ เรียกว่าปูสองแคว ซึ่งเป็นปูสายพันธุ์ท้องถิ่นไม่สามารถหาพบทั่วไปได้ง่าย บริเวณแหล่งน้ำในพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแคว และเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาน้อย-เขาประดู่ ในเขตอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งปูสองแควมีลักษณะสวยงาม มีสีสันสดใส ผิดจากปูที่พบเห็นทั่วไป กินพืชน้ำและแมลงเป็นอาหาร ออกหากินบนบกในเวลากลางคืน ทำให้มีความต้องการที่จะเที่ยวชมปูสองแควดังกล่าวเป็นจำนวนมาก แต่ในการเที่ยวชมในเวลากลางคืนต้องมีการขุดรูเพื่อนำปูขึ้นมาจากรูทำให้เป็นการรบกวนการดำรงชีวิตตามธรรมชาติและอาจส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่ตามธรรมชาติเพื่อไม่สร้างความรบกวนแก่สัตว์ป่าและสร้างรายได้ให้กับชุมชนในพื้นที่งานวิจัยฉบับนี้จึงเล็งเห็นความสำคัญในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่ออนุรักษ์พื้นที่และปูสองแควอย่างยั่งยืน

ผู้วิจัยได้เล็งถึงความสำคัญและข้อปัญหาทางกฎหมายในการการอนุรักษ์และการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ห้ามล่าสัตว์ป่าเขาน้อย-เขาประดู่ อ.วัดโบสถ์แห่งนี้ว่าจะมีข้อกฎหมายให้อำนาจมากนักน้อยเพียงใด ซึ่งเรื่องดังกล่าวนี้จำเป็นต้องศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้อง การมีพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 เพราะเหตุว่าในปี พ.ศ. 2526 ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันในอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่กำลังจะสูญพันธุ์ (CITES) จึงได้มีการปรับปรุงให้มาตรการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าเป็นไปอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความตกลงระหว่างประเทศอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่กำลังจะสูญพันธุ์ จึงได้มีการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าเสียใหม่ โดยตราพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พุทธศักราช 2535 ขึ้นใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2535 (Lauprasert, 1997) เป็นแนวทางสำหรับปฏิบัติหน้าที่ต่อไปก็คือการควบคุมและดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว และหาทางที่จะปรับปรุงให้กฎหมายนี้มีความสมบูรณ์และเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ซึ่งการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวในการอนุรักษ์พันธุ์ปูสองแควยังติดปัญหาว่าหากยังมิได้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองก็ไม่สามารถที่จะได้รับการคุ้มครองอย่างเต็มที่ทำให้หากมีการท่องเที่ยวที่ขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์อาจส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่ตามธรรมชาติของปูสองแควลดลงได้ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดรายได้ในพื้นที่ แต่การอนุรักษ์เพียงอย่างเดียวก็ไม่สามารถที่จะทำให้เกิดการอนุรักษ์ที่ยั่งยืนได้ เพราะหากประชาชนโดยรอบพื้นที่ไม่ได้รับประโยชน์แล้วก็จะส่งผลกระทบต่อจิตสำนึกและความร่วมมือในการอนุรักษ์ ดังนั้นการอนุรักษ์พันธุ์ปูสองแควในพื้นที่จึงต้องทำให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับประโยชน์ด้วยจึงต้องทำควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวที่เหมาะสม

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวในปัจจุบันที่นานาประเทศให้ความสำคัญ เพื่อการมุ่งไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตามหลักปรัชญาสากลว่าด้วยการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (environmentally sustainable development) โดยให้ความสำคัญแก่การให้การศึกษาหรือการเรียนรู้ หรือมุ่งเน้นให้เกิดการอนุรักษ์มากกว่าการจัดการเพื่อให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจอย่างเดียว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มีการจัดการรักษาสิ่งแวดล้อม และให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้กระทบหรือเบียดบังธรรมชาติหรือสัตว์ป่าให้น้อยที่สุด

การท่องเที่ยวชุมชน ในวิจัยฉบับนี้ได้เสนอแนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อให้คนในท้องถิ่นบูรณาการทรัพยากรในพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและตระหนักถึงความสำคัญของ

สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตน การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้ชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว (Slobon, 2004) ใน ขณะเดียวกันในภาพรวมของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เข้าไปมีบทบาทใน การสร้างภาพใหม่ของการท่องเที่ยวให้มีความหมายมากกว่าการพักผ่อนเพื่อความสนุกสนาน และความ บันเทิง โดยการเปิดมิติของการท่องเที่ยวเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเคารพคนในท้องถิ่น (Pimpisud, 2015)

อย่างไรก็ตามที่ผ่านมาการท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมจากการหวัง ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการและผู้เกี่ยวข้อง ทำให้มีผลกระทบต่อชุมชนในท้องถิ่น ทั้งวิถีชีวิตและวัฒนธรรม รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการการท่องเที่ยวใน ปัจจุบันยังขาดมาตรฐาน ขาดรูปแบบที่เหมาะสม ขาดความตระหนักความรู้ความเข้าใจ และขาดการ ร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งราชการ องค์กรเอกชน และประชาชนของชุมชนในพื้นที่ และรวมไปถึง นักท่องเที่ยวอีกด้วย โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีบทบาทสำคัญที่จะทำความเข้าใจ เกี่ยวกับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติกับประชาชน ยกตัวอย่างเช่น การทำให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เพื่อป้องกันการบุกรุกที่สาธารณะ แหล่งที่อยู่อาศัยของ สัตว์ป่า หรือ พื้นที่ป่าไม้ เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการบริหารจัดการที่ต้องการความยั่งยืน จำเป็นต้องมีการวางแผน ทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาวที่เป็นระบบเช่นเดียวกับการบริหารงานอื่น ๆ ไม่ว่าจะโดย ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรราชการส่วนกลาง ร่วมกันกับองค์กรเอกชนและผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวแต่ละพื้นที่ โดยอยู่บนพื้นฐานข้อมูลที่ถูกต้องและมีการบูรณาการร่วมกัน

นอกจากการบูรณาการผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันแล้ว อำนาจหน้าที่ตามระเบียบกฎหมายก็มีความสำคัญที่ต้องพิจารณาเช่นกัน คือ ขอบเขตอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแล ทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม การส่งเสริมฝึกอบรมให้ประชาชนและเยาวชนตระหนักในคุณค่า หรือมีความรู้ความสามารถเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ขอบเขตอำนาจขององค์กรส่วนกลางด้านทรัพยากร ธรรมชาติ โบราณสถาน การจัดการท่องเที่ยว จะมีส่วนสนับสนุนส่งเสริมหรือกระจายอำนาจให้แก่ ประชาชนหรือองค์กรส่วนท้องถิ่นได้อย่างไรบ้าง ทั้งนี้ให้อยู่บนพื้นฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่าง แท้จริง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ได้มีมาตรการผลักดันเรื่องการท่องเที่ยวใน แง่ยุทธศาสตร์และเป้าหมายในการส่งเสริม อนุรักษ์ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและคุณภาพ สิ่งแวดล้อม เพื่อความสมดุล และยั่งยืน อันเป็นหนึ่งในเป้าหมาย โดยมีองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการ ท่องเที่ยวเป็นองค์กรหลักในการส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพสินค้า และบริการด้านการท่องเที่ยว ให้เป็น ระดับสากล เพื่อเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของเอเชีย

นอกจากนั้นแล้วองค์การการท่องเที่ยวโลกพยายามผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้ เกิดขึ้นทั่วโลก แต่หลายประเทศโดยเฉพาะในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ในวิจัยฉบับนี้ได้ศึกษา ประเทศเวียดนามซึ่งมีปัจจัยหลายอย่างใกล้เคียงไทยค่อนข้างมาก) ซึ่งมีทรัพยากรทางธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่หลากหลายเป็นจุดขายในการท่องเที่ยว ก็ยังพบว่าไม่มี

การจัดการเป็นรูปธรรมเพราะขาดความรู้ ขาดกฎหมาย และยังไม่มีความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างจริงจัง จึงอาจเป็นข้อดีของไทยที่จะมีการพัฒนากฎหมายเพื่อเป็นแบบแผนนำร่องในภูมิภาคนี้

สำหรับท่องเที่ยวเชิงนิเวศของไทยในปัจจุบันนี้มีหน่วยของรัฐที่ได้อำนาจตามกฎหมายให้มีอำนาจดำเนินการดูแลมากขึ้น แต่อย่างไรก็ดีหน่วยงานเหล่านี้ยังคงต้องเสาะหาหรือสำรวจพื้นที่ต่าง ๆ รับผิดชอบให้เหมาะสมกับพันธกิจของตน ซึ่งในตอนนี้ประเทศไทยมี “องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)” หรือ อพท. ซึ่งมีพันธกิจที่เหมาะสมในการจัดพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างปูลองแควที่งานวิจัยฉบับนี้มุ่งเสนอ

ด้วยเนื่องจาก อพท. เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ประสานงานการบริหารจัดการการท่องเที่ยวระหว่างส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือได้รับมอบหมายให้บริหารจัดการการท่องเที่ยวไม่ว่าในระดับชาติ ระดับภูมิภาค หรือระดับท้องถิ่น เพื่อบูรณาการการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนา และรักษาสีงแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และที่สำคัญเป็นหน่วยงานส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นของตน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการจ้าง ซึ่งเป็นสิ่งที่ตอบโจทย์ในเรื่องสิทธิชุมชนกับการสร้างประโยชน์เชิงพื้นที่ของคนในท้องถิ่นในเรื่องการท่องเที่ยวของอำเภอวัดโบสถ์

แต่อย่างไรก็ดี นอกจากปัญหาข้อกฎหมายด้านการอนุรักษ์และการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่แล้ว การควบคุมและดำเนินงานอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าให้บรรลุผลเป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว จำเป็นจะต้องมีหน่วยงานของรัฐบาลที่รับผิดชอบในด้านนี้ที่เข้มแข็งและมีความสามารถ อีกทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างจริงจังอีกด้วย ในปัจจุบันได้มีหน่วยงานโดยตรงในการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าคือ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่เนื่องจากยังขาดทั้งทางด้านงบประมาณและกำลังคนที่ใช้ในการบริหารและรักษากฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักวิชาการที่มีความรู้ทางด้านนี้อย่างแท้จริง เพื่อให้ประชาชนเข้าใจและเห็นความสำคัญของทรัพยากรสัตว์ป่า ซึ่งแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่า พอสรุปได้ดังนี้

- 1) ควรมีกฎหมายที่เหมาะสมต่อการอนุรักษ์และท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2) การวางแผนการจัดการสัตว์ป่า การวางแผนการจัดการสัตว์ป่าให้ได้ผลดีต้องประกอบด้วยความรู้ทางทฤษฎี ความชำนาญในท้องที่ และข้อมูลในด้านต่าง ๆ ของสัตว์ป่าแต่ละชนิดที่สำคัญคือต้องมีจุดมุ่งหมายหรือนโยบายที่แน่นอนในการอนุรักษ์สัตว์ป่า
- 3) การเตรียมกำลังคนและนักวิชาการทางด้านสัตว์ป่า
- 4) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ให้ประชาชนทราบถึงคุณประโยชน์ของสัตว์ป่า ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเน้นหนักในด้านเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รู้ถึงความสัมพันธ์และประโยชน์ของทรัพยากรนี้เพื่อที่จะได้ให้ความร่วมมือต่อรัฐบาลในด้านการอนุรักษ์ต่อไป
- 5) การส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์ป่าดังได้กล่าวแล้วข้างต้นว่าสัตว์ป่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ทดแทนได้ จึงควรที่จะใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่าอย่างถูกต้องเหมาะสมแทนที่จะปล่อยให้หมดไปในระบบนิเวศ โดยได้รับประโยชน์ต่อมนุษย์
- 6) การเพาะพันธุ์สัตว์ป่า เพื่อให้ทรัพยากรสัตว์ป่าเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเพียงพอต่อความต้องการของประชาชนที่จะใช้ประโยชน์ตลอดจนใช้เป็นสินค้าออกของประเทศและรักษาพันธุ์ให้คงไว้

รัฐบาลควรจัดตั้งหน่วยเพาะพันธุ์สัตว์ป่าขึ้นและดำเนินการเพาะพันธุ์ให้เพียงพอเพื่อเพื่อการอนุรักษ์โดยปล่อยเข้าป่าในฤดูกาลที่เหมาะสมและอาจนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจต่อไป ซึ่งจะเห็นได้ว่าการที่จะดำเนินการจำเป็นต้องเตรียมบุคลากรและสิ่งสนับสนุนให้สอดคล้องและเพียงพอด้วย

จากการศึกษายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558 - 2560 จะพบได้ว่าการเน้นกลไกการขับเคลื่อนสู่การพัฒนาเพื่อให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ ตั้งแต่ระดับนโยบายที่มีคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติเป็นหลัก ระดับกลุ่มจังหวัด กลุ่มพื้นที่ คือคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวประจำเขตพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัด ที่ต้องร่วมมือกันทุกภาคส่วน รวมทั้งภาคธุรกิจเอกชนเพื่อระดมทรัพยากรและร่วมบูรณาการขับเคลื่อนให้บังเกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรม (Ministry of Tourism & Sports, 2015) ซึ่งตรงนี้ หน่วยงานองค์กรส่วนท้องถิ่นจะมีบทบาทเป็นอย่างมาก

สรุปผลการวิจัย

1. ควรมีการผลักดันให้ขึ้นทะเบียนสถานะปูสองแคว ให้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองประเภท “สัตว์ป่าไม่มีกระดูกสันหลังอื่น ๆ ตามกฎหมาย เช่นเดียวกับ ปูเจ้าฟ้า ปูทะเลระหม่อม และปูราชินี เนื่องจากเป็นปูสายพันธุ์ท้องถิ่นไม่สามารถหาพบได้โดยทั่วไปโดยเป็นจุดเด่นของท้องถิ่นเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวของอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก

2. ควรมีการปรับปรุงประกาศ กฎ ระเบียบ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าให้เหมาะสมโดยการรวบรวมกฎหมายที่กระจายอยู่ในหลายหน่วยงาน ให้เป็นพระราชบัญญัติเดียวกันโดยให้อยู่ในอำนาจของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. ควรผลักดันให้มีการประกาศ กฎ ระเบียบต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าหรือเขตอนุรักษ์พันธุ์ป่าได้ โดยออกเป็นกฎหมายอนุบัญญัติให้บังคับใช้ในแต่ละพื้นที่ที่มีศักยภาพเพียงพอไปที่จะจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยคำนึงถึงว่าต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ทั้งนี้ เพื่อเสริมสร้างความตระหนักถึงประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติที่มีต่อชุมชนที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนในพื้นที่ รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้วย หากไม่อ่านจากกฎหมายแล้วจะเป็นการเสียโอกาสที่จะสร้างประโยชน์และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการที่จะเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ เพราะเมื่อชุมชนไม่เห็นประโยชน์แล้ว ก็จะส่งผลให้ปล่อยประละเลยทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของตน ทำให้เกิดปัญหาบุกรุกพื้นที่ ตัดไม้ทำลายป่า ทำให้ส่งผลเสียต่อการอนุรักษ์เป็นอย่างมาก

4. ควรผลักดันเรื่องป่าชุมชนให้เป็นกฎหมายอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมออกมา เพื่อเปิดโอกาสให้คนในชุมชนท้องถิ่นโดยต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลักเพื่อให้ชุมชนสามารถบูรณาการวิถีชีวิตกับป่าในพื้นที่ได้อย่างถูกต้องและมีกฎหมายรับรองสถานะของป่าในพื้นที่ เพื่อให้ชุมชนสามารถเข้ามามีบทบาทในการดูแลและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มิฉะนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหลายพื้นที่ในประเทศจะไม่สามารถดำเนินการได้

5. องค์กรภาครัฐที่มีพันธกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องควรต้องเข้ามามีบทบาทและเป็นผู้ชี้แนะทางให้แก่ชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยต้องสร้างองค์ความรู้ให้แก่คนในพื้นที่ เพื่อให้ชุมชนมีจิตสำนึกและตระหนักถึงความสำคัญต่อทรัพยากรในพื้นที่ให้มากที่สุด

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งและได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากชุดโครงการวิจัย เรื่อง “การสร้างกระบวนการจัดการความรู้มรดกทางสังคมและวัฒนธรรมพื้นที่ชุมชนวัดโบสถ์ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน” และขอขอบพระคุณหัวหน้าเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาน้อย-เขาประดู่ และอุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแคว รวมไปถึงเจ้าหน้าที่และประชาชนในพื้นที่ที่ให้ความกรุณาในการรวบรวมเก็บข้อมูลในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

- Intapunt P. *Community Right Towards Natural Resource Exploitation and Management: Case Study of Karen Communities in Um Phang Wildlife Sanctuary*. Master of Law, Faculty of Law, Thammasat University, 2011.
- Lauprasert M. *Thailand and Cites*. Bangkok: Department of National Park, Wildlife and Plant Conservation, 1997.
- Ministry of Tourism & Sports. *Thailand Tourism Strategy 2015-2017*. Bangkok: Ministry of Tourism & Sports, 2015.
- Office of National Park. *Kaeng Jedkwai National Park*. Department of national park, wildlife and plant conservation. 2015. Available at: http://park.dnp.go.th/visitor/nationparkshow.php?PTA_CODE=9110. Accessed April 19, 2015.
- Phitsanulok Primary Educational Area Office 3. *Local Knowledge of Wat Bot District Phitsanulok Province Document Number 29/2553*. Phitsanulok: Phitsanulok Primary Educational Area Office 3, 2010.
- Phosi S. *Legal Measures for Ecotourism Management*. Master of Law, Faculty of Law, Thammasat University, 2009.
- Pimpisud T. *Development Strategy for The Above Bhumibol Dam to Promote Eco-Tourism*. National Research Council of Thailand. 2015. Available at: <http://rir.nrct.go.th/rir/?page=researching&nid=21118>. Accessed April 20, 2015.
- Prachasri J. *Legal Measures on Ecotourism: Khao Samet case*. Master of Law, Faculty of Law, Thammasat University, 2006.
- Slobon S. *Community Based Tourism Management*. The Thailand research fund. 2004. Available at: http://www.trf.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=957:2012-07-01-03-23-01&catid=35:research-forum&Itemid=146. Accessed April 19, 2015.
- Tourism Authority of Thailand. *The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*. Non-Hunting Area Khao Noi-Khao Pradu, Tourism Authority of Thailand. 2015. Available at: http://thai.tourismthailand.org/tourist_attraction/Khao_Noi-Khao_Pradu_Non-hunting_Area--4765. Accessed April 19, 2015.